

Nemzeti kisebbségek Szerbiában

II. rész

1. Meghatározások

1.1. Nemzeti kisebbség, nemzetiség, nemzeti közösség

A nemzetközi jogi kötelezettségek és az állam szintjén biztosított nemzeti kisebbségi jogok gyakorlati alkalmazása megköveteli azoknak a jogalanyoknak, illetve jogosultaknak a valamilyen szintű meghatározását, akikre az illető jogok vonatkoznak.

A nemzeti kisebbségi jogok alanyai a nemzeti kisebbséghez tartozó személyek, de a nemzeti kisebbségi népcsoportok is mint kollektivitások (közösségek). Ma már általában nem vitás, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozókat az egyéni kisebbségi jogok mellett megilletik a csoport- vagy kollektív (közösségi) kisebbségi jogok is.

1.1.1. Kisebbségek a nemzetközi jogban

1.1.1.1. A nemzetközi dokumentumok általában háromféle – nemzeti, vallási és nyelvi – kisebbséget különböztetnek meg. A szakirodalomban ismeretes még a faji, etnikai, őslakos, törzsi, bevándorolt, vendégmunkás, menekült, menedéket kérő, migráns kisebbség elnevezés, de a kisebbségek származáson, szexuális beállítottságon, valláson, fogyatékoságon és életkoron alapuló megkülönböztetése is.

A „nemzeti kisebbségek” (*national minority*), illetve a tágabb értelemben vett kisebbségek általánosan elfogadott és kötelező értelmű fogalma a nemzetközi jogban mindmáig nem honosodott meg. E fogalomnak valójában több meghatározása létezik, amelyek néha ellentétben vannak egymással. A kisebbségek fogalmát nemritkán azért használták, hogy elkerüljék a nemzeti kisebbségek egyértelmű említésével kapcsolatos ellentéteket, az etnikai kisebbségek fogalmát pedig szélesebben értelmezték, amely alatt a nemzeti, faji, vallási és nyelvi kisebbségeket is értették.

1.1.1.2. Az első és a második világháború közötti időszakból ismeretes *Wintgens definíciója*, amely így hangzik: „Az általános nemzetközi kisebbségi jog értelmében a kisebbségek olyan lakosai valamely országnak, akik nemzetiségük, vagy nyelvük, vagy vallásuk tekintetében különböznek az illető állam lakosságának többségétől, tudatában vannak kisebbségi voltuknak, és megvan bennük az akarat, hogy megóvják népi, nyelvi, vagy vallási sajátosságukat.”¹

A „kisebbségek” kifejezést az Egyesült Nemzetek Szervezetének dokumentumai közül – a téma egyes kutatói szerint – először *A kisebbségek sorsa*² című dokumentum használja, amelyet az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatához kapcsolódva fogadott el az ENSZ Közgyűlése a 183. plenáris ülésén, 1948. december 10-én. A Közgyűlés kimondta, hogy „az Egyesült Nemzetek nem maradhat közömbös a kisebbségek sorsa iránt” és felszólította a Gazdasági és Szociális Tanácsot, kérje fel az Emberi Jogok Bizottságát és a Diszkrimináció Megelőzésének és a Kisebbségek Védelmének Albizottságát, hogy „készítsen átfogó tanulmányt a kisebbségek problémájáról annak érdekében, hogy az Egyesült Nemzetek képes legyen hatékony intézkedéseket tenni a faji, nemzeti, vallási vagy nyelvi kisebbségek védelmében”. A dokumentum azonban ennél tovább nem lépett, vagyis nem határozza meg a fogalom tartalmát.

A kisebbségek eddig legismertebb definícióját *Francesco Capotorti* olasz nemzetközi jogász-professzornak az ENSZ Diszkriminációellenes és Kisebbségvédelmi Albizottsága megbízásából 1971-ben írt és 1979-ben „napvilágra került”

¹ Rehák László: *A kisebbségek Jugoszláviában*, Forum Könyvkiadó 1967, 16. o.

² WG.A.O.R. 3rd sess. Pact I., U.N. Doc. C/810, 77–78. p. (Majtényi Balázs – Vizi Balázs: *A kisebbségi jogok nemzetközi okmányai*, Gondolat Kiadó – MTA Jogtudományi Intézet – MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2003, 37. o.).

jelentése tartalmazza, mely szerint a kisebbség egy nem domináns pozícióban lévő, számbelileg alárendelt csoport az állam lakosságának többi részéhez viszonyítva, melynek tagjai az állam állampolgárai lévén, a lakosság többi részétől eltérő etnikai, vallási vagy nyelvi sajátosságokkal rendelkeznek és – ha csak hallgatólagosan is – az összetartozásnak olyan szellemét mutatják, mely kultúrájuk, vallásuk vagy nyelvük megőrzésére irányul³.

Bár Capotorti kisebbségfogalmát mint hasznosat elfogadták, teljes egyetértésre nemzetközi téren nem talált, mert a csoporthoz való tartozás megvállását egyesek szubjektív kritériumnak tekintették⁴.

Nem kevésbé fontos a kisebbségnek az a definíciója sem, amelyet az ENSZ Diszkriminációellenes és Kisebbségi Albizottsága említ dokumentumában. E definíció szerint a „kisebbség” kifejezés „szilárd, etnikai, vallási vagy nyelvi hagyományú és sajátosságú, nem túlsúlyban lévő csoportokra vonatkozik, amelyek különböznek a lakosság többi részétől, és meg akarják őrizni ezt a különbözőséget”⁵.

Az Európa Tanács (ET) Joggal a Demokráciáért Bizottsága (European Commission for Democracy through Law) (ún. *Velencei Bizottság*) azt az álláspontot fogadta el, hogy a kisebbség „az állam többi lakosától számbelileg kisebb számú csoport, melynek tagjai különben az illető állam polgárai, az állam többi polgárától eltérő etnikai, vallási vagy nyelvi jellegzetességekkel rendelkeznek, és áthatja őket az elhatározás, hogy megőrizték saját kultúrájukat, hagyományait, vallásukat és nyelvüket”⁶.

3 Francesco Capotorti: *Study on the right of person belonging to ethnic, religious and linguistic minorities*, Human Rights Studies, Series No. 5, United Nations Publications, Sales No. E.91.XIV.2. (lásd Bíró Gáspár: *Őshonos kisebbségek, menekültek, menedéket kérők, migránsok* című írásában, *Az európai kisebbségekért, szerkesztette Tabajdi Csaba, EU–Ground Kft.*, 172. o.)

4 Bodáné Pálok Judit – Cseresnyés János – Vánkosné Tímár Éva: *A kisebbségek jogai Magyarországon*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1994, 36. o. és dr Petković Ranko: *Predgovor, Međunarodni dokumenti o zaštiti nacionalnih manjina i njihov položaj u ustavnom poretku SR Jugoslavije, „Međunarodna politika”, Pravni fakultet, Fakultet političkih nauka, Beograd, 1994.*, 4. o.

5 Rehák, a 1-es alatt idézett könyv, 16. o.

6 Petković, a 4-es alatt idézett könyv, 5. o.

Az 1985. évi belgrádi kiadású *Jogi Enciklopédia* szerint a kisebbségek „egy ország lakosságának csoportjai, melyek a számbelileg többségben levő csoporttól vagy csoportoktól bizonyos jellegzetességekben különböznek, mint például a faji, nyelvi, vallási, etnikai, illetve nemzeti, és akik ezeket a jellegzetességeket meg kívánják őrizni”⁷.

A belgrádi Prosveta 1986. évi *Kis Enciklopédiája* szerint „a nemzeti kisebbségek a nemzetközi jog és számos állam belső jogi kategóriája, amely alatt egy nemzet azon kompakt csoportjait értelmezzük, amelyek kisebbségben vannak más etnikai csoportokhoz viszonyítva, amelyekkel államközösségben élnek”⁸.

És végül Philip Vuciri Ramaga professzor szerint szociológiailag egy népcsoport úgy definiálható, mint valamely társadalmon belüli, saját kultúrával rendelkező csoport, melynek tagjai nemzetiség, kultúra, illetve nyelv alapján megkülönböztetik vagy megkülönböztetettnek érzik magukat⁹.

Az újabb keletű definíciók közül fontos az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése 1993. február 1-jei 1201-es ajánlásának 1. cikke az Emberi Jogok Európai Egyezménye a kisebbségi jogokra vonatkozó kiegészítő jegyzőkönyvvel kapcsolatban¹⁰, miszerint *nemzeti kisebbség alatt az embereknek egy államon belüli olyan csoportja értendő, amelynek tagjai:*

a. ennek az államnak a területén laknak és annak állampolgárai,

b. régi, szilárd és tartós kapcsolatot tartanak fenn ezzel az állammal,

7 *Pravna enciklopedija, Savremena administracija, Beograd, 1985, 1. kötet, Manjine, 762. o.*

8 *Mala enciklopedija, Prosveta, Beograd, 1986., 2. kötet, Nacionalnosti (nacionalne manjine), 763. o.*

9 Bodáné – Cseresnyés – Vánkosné, a 4-es alatt idézett könyv, 37. o.

10 *Az Európa Tanács Emberi Jogok Európai Egyezményének (European Treaty Series No.: 5) kiegészítési javaslatáról van szó, amelyet 1950. november 4-én fogadtak el Rómában. Az Ajánlás magyar nyelvű szövege megtalálható a <http://www.htmh.hu/dokumentumok/rec1201h.htm> honlapon, vagy az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése 44. rendes ülésének anyagában (Parliamentary Assembly of the Council of Europe, Assembly debate on 1 February 1993/22nd Sitting), illetve Majtényi Balázs – Vizi Balázs: *A kisebbségi jogok nemzetközi okmányai (Gondolat Kiadó – MTA Jogtudományi Intézet – MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2003) című dokumentumgyűjteményében, a 151–156. o. Az 1201-es ajánlásról lásd még Bozókai Antal: 1201-es ajánlás – kisebbségi jogvédelem, Jugoszláviai Gyűjtők Egyesülete, Forum, Újvidék.**

c. sajátos etnikai, kulturális, vallási vagy nyelvi jellegzetességekkel rendelkeznek,

d. kellően reprezentatívak, bár számszerűleg kisebbségben vannak ezen állam egy körzetének lakossága körében,

e. arra törekednek, hogy közösen megőrizzék azt, amiből közös identitásuk fakad, nevezetesen kultúrájukat, hagyományukat, vallásukat vagy nyelvüket.

Egyes szakírók szerint az 1201-es ajánlás úgy határozta meg a nemzeti kisebbség fogalmát, hogy az minden további nélkül elfogadható az őshonos kisebbségek definíciójaként is¹¹.

Habár a fenti és más ismert meghatározásokban csaknem ugyanazok az elemek vannak jelen, a nemzeti kisebbségek fogalmának a nemzetközi jogban még mindig nincs pontosan meghatározott és általánosan elfogadott definíciója. Ennek oka részben abban rejlik, hogy a kisebbségek helyzetében világszerte óriási különbségek vannak, rendkívül ellentétesek az érintett államok érdekei, bonyolultak a politikai, társadalmi stb. viszonyok. Így történhetett meg, hogy az ENSZ 1992. december 18-án elfogadott, a nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek jogairól szóló nyilatkozata¹² sem taglalja a kisebbségek definícióját. Nyilvánvalónak látszik, hogy ennek elsődlegesen nem jogtudományi, hanem társadalmi-politikai okai vannak.

1.1.1.3. Az *ET Kisebbségvédelmi Keret-egyezményének Tanácsadó Testülete* (Advisory Committee, AC) utóbb kiterjesztette a nemzeti kisebbség fogalmát a tagállamok által hivatalosan el nem ismert kisebbségekre, a bennszülött népekre, valamint az ún. új kisebbségekre: a menekültekre, a menedéket kérőkre, a vendégmunkásokra, de egyesek ide sorolnak különböző faji és vallási csoportokat is – írja Bíró Gáspár, az AC volt tagja, az Őshonos kisebbségek, menekültek, menedéket kérők, migránsok című írásában¹³.

11 Lásd Bíró Gáspár írását *Tabajdi 3-as alatti könyvében*, 176. o. A kiadvány terjedelme miatt nem részletezhetjük a nemzet fogalmával és értelmezésével kapcsolatos könyvtárnyi anyagot, sem a nemzeti kisebbségek meghatározásával kapcsolatos vitákat (például az őshonos és nem őshonos kisebbségek megkülönböztetésével kapcsolatosakat stb.).

12 *Emberi jogok, Nemzetközi Okmányok Gyűjteménye, Egyesült Nemzetek, New York, 1988* (magyar fordítás: Hungarian Centre for Human Rights, 1993), 481–487. o.

13 Lásd *Tabajdi 3-as alatti könyvében*, 173. o.

– A terminológiai vita, beleértve a definíció kérdését, továbbra is érezteti hatását. Évtizedeken keresztül a kisebbség definíciója körüli időhúzás nem volt több mint obstrukciós eszköz az érintett államok részéről, hogy megakadályozzák egy egyetemes kötelező egyezmény létrehozását a kérdés szabályozására. Az ET-ben a definíció kérdése akadályozta meg, hogy létrejöjjön egy, az Emberi Jogok Európai Egyezményét kiegészítő jegyzőkönyv a kisebbségek védelméről. Az Egyesült Nemzetek Szervezetében (ENSZ) előterjesztett javaslatokat csírájában ölte meg az akadékoskodás, ami azt jelenti, hogy e javaslatok még érdemi megfontolásra sem kerültek¹⁴.

E tekintetben is fontos előrelépést jelent viszont az Európai Unióról szóló 2007. december 13-án aláírt *Lisszaboni Szerződés*¹⁵, amely a bevezetőjében rögzíti az EU célját és legfontosabb értékeit, köztük (2. cikk) az emberi méltóság, a szabadság, a demokrácia, a jogállamiság, az egyenlő esélyek és az emberi jogok – ideértve a kisebbségekhez tartozó személyek – jogai tiszteletben tartásának és a megkülönböztetés tilalmának elvét.

A Lisszaboni Szerződés és a hozzá csatolt *Alapjogi Charta*¹⁶ általában említést tesz ugyan a kisebbségekhez tartozó személyek jogairól, mint az emberi jogok részéről, de külön kisebbségi jogokat nem tartalmaz:

A Charta 20. cikke kimondja, hogy „a törvény előtt mindenki egyenlő”. A 21. cikk, hogy

„tilos minden megkülönböztetés, így különösen a nem, faj, szín, etnikai vagy társadalmi származás, genetikai tulajdonság, nyelv, vallás vagy meggyőződés, politikai vagy más vélemény, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés, fogyatékoság, kor vagy szexuális irányultság alapján történő megkülönböztetés”. A 22. cikk pedig, hogy „az Unió tiszteletben tartja a kulturális, vallási és nyelvi sokféleséget”.

Mint látható, az Unió alapdokumentumai sem

14 Uo., 173–174. o.

15 <http://eunyet.hu/hirlevel/Lisszaboniszerzodes2007.doc> (2007. december 10.)

16 Az Európai Unió Alapjogi Chartája (2000/C 364/01) A Charta angol nyelvű szövege a http://europa.eu.int/comm/external_relations/human_rights/doc/charter_364_01en.pdf, a magyar nyelvű szöveg pedig a http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/site/hu/oj/2004/c_310/c_31020041216hu00410054.pdf honlapon található.

tartalmazzák a nemzeti kisebbségek meghatározását és külön jogait. Ez azzal is magyarázható, hogy ez már megtalálható az ET és az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) megfelelő dokumentumaiban. Ezek a megfogalmazások azonban – kellő politikai feltételek között – jogalapot biztosítanak arra, hogy az EU is tovább lépjen a nemzeti kisebbségek jogai és védelme terén is.

1.1.2. A nemzeti kisebbségek szerbiai meghatározása

A szerbiai jogrendszerben létezik a nemzeti kisebbségeknek a nemzetközi jogban, vagy más államok jogrendjében többé-kevésbé elfogadott meghatározása.

1.1.2.1. A szerb alkotmány¹⁷ a „nemzeti kisebbségek” és nem – az újabban közhasználatba került – „nemzeti” vagy „etnikai közösségek” kifejezést használja, de nem határozza meg a jelentését.

A volt Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság 1963. évi alkotmánya az addig használatos „nemzeti kisebbség” meghatározás helyett bevezette a „nemzetiség”¹⁸ elnevezést, amellyel a nemzeti egyenjogúságot kívánták kinyilvánítani, de nem fogalmazta meg annak jelentését. Az egykori Jugoszlávia és Vajdaság Szocialista Autonóm Tartomány 1974. évi alkotmánya is megtartották ezt a terminust.

Vajdaság 1974-es alkotmánya (4. szakasz) úgy fogalmazott, hogy a tartományban „a nemzetek és nemzetiségek az élet minden területén, a munka és az alkotás valamennyi területén

egyenrangúak” és, hogy „valamennyi nemzet és nemzetiség számára biztosítja nemzeti sajátosságai, nyelve, kultúrája, történelmi és más jellegzetességei szabad fejlesztését és kifejezését, és hogy ennek érdekében szervezeteket alapítson és élvezze az alkotmányban meghatározott más jogokat”. Kimondta azt is (5. szakasz), hogy a tartományban „a szerbhórvát, illetve hórvátszerb, a magyar, a szlovák, a román és a ruszin nyelv egyenrangú”.

A nemzet és a nemzeti kisebbség elnevezést átvette Szerbia 1990. szeptember 28-i alkotmánya és Vajdaság 1991. szeptember 24-i Statútuma is, amellyel Vajdaság elveszítette addigi státusát, alkotmányos jogait (alapvető okmánya státútumra szűkült) és autonómiája nagymértékben csökkent. Vajdaságnak ez a Statútuma már nem a nemzeti egyenrangúságot említi, hanem azt, hogy a „tartomány minden polgára jogaiban és kötelezettségeiben egyenlő” (4. szakasz). A nyelvhasználat tekintetében pedig úgy rendelkezik, hogy a tartomány területén „egyidejűleg a szerbhórvát nyelvvel és a cirill betűs írásmóddal, a latin betűs írásmóddal pedig a törvényben meghatározott módon, hivatalos használatban van a magyar, a szlovák, román és ruszin nyelv és írás, valamint más nemzetiségek nyelvei és írásai, a törvényben¹⁹ meghatározott módon”.

A nemzeti kisebbség (szerbiai) definiálására, illetve e fogalom elemeinek meghatározására azonban csak bő egy évtizeddel később, a *nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságainak védelméről* szóló 2002. évi (röviden: kisebbségi, vagy kisebbségvédelmi) törvény 2. szakaszában került sor. A törvényszakasz szerint *nemzeti kisebbségnek az ország állampolgárainak minden olyan csoportja tekintendő, amely*

(a) tagjainak számát tekintve eléggé „reprezentatív”, noha kisebbséget képez,

(b) a lakosság olyan csoportjához tartozik, amely tartós és szoros kapcsolatban van annak területével,

(c) olyan ismérvekkel rendelkezik, mint a nyelv, kultúra, nemzeti és etnikai hovatartozás, száрма-

17 Ustav Republike Srbije, Službeni list SRJ, Beograd, 2006. (Megjelent Szerbia Köztársaság Hivatalos Közlönyének / „Sl. glasnik RS”, 2006. november 10-i 98. számában), vagy <http://www.vmsz.org.yu/documents/2959-06-hu.pdf>. Ismereteim szerint a szerb alkotmány hivatalos magyar nyelvű szövegét ez ideig nem publikálták. Az alkotmány magyar nyelvű fordítását lásd a Vajdasági Magyar Szövetség honlapján: <http://www.vmsz.org.yu/documents/2959-06-hu.pdf>. A szerbiai kisebbségi vonatkozású hatályos jogszabályok és nemzetközi egyezmények forrásai a további szövegben nincsenek feltüntetve, a szükségtelen ismétlések és a terjedelem növelésének elkerülése végett. Ezeket az 1-es számú, Szerbia Köztársaság és Vajdaság Autonóm Tartomány fontosabb nemzeti kisebbségügyi jogszabályai című mellékletben lehet megtalálni.

18 Nemzetiség: eredeti értelmében egy nép nyelvi és kulturális összetartozása alapján kialakult közössége (Jogi Lexikon, KJK–KERKÖV Jogi és Üzleti kiadó Kft., Budapest, 1999, 436. o.)

19 Az írás- és a nyelvhasználatot A hivatalos nyelv- és íráshasználatról szóló törvény (Zakon o službenoj upotrebi jezika i pisma) rendezte, megjelent a SZK Hivatalos Közlönyének („Sl. glasnik RS”) 1991. évi 45. számában (módosítások: 53/93, 67/93, 48/94 és 101/2005).

zás és vallás, melyek alapján különbözik a többségi néptől, és

(d) amely csoport tagjait az a törődés jellemzi, hogy együtt megőrizték közös azonosságtudatukat, beleértve a kultúrájukat, hagyományukat, nyelvüket vagy vallásukat.

Ez a szakasz azonban (a nyilvános vitán elhangzott követelések ellenére) nem nevezi meg a nemzeti kisebbségeket, hanem lehetőséget teremt az állampolgárok minden csoportja számára, „amelyet népnek, nemzeti vagy etnikai közösségnek, nemzeti vagy etnikai csoportnak, nemzetiségnek vagy népességnek neveznek, vagy ekként határoznak meg” és eleget tesz az említett feltételeknek, nemzeti kisebbségi státust kapjon. Újdonság az is, hogy nemzeti kisebbségi státust kaptak a romák (cigányok) is.

1.1.2.2. Az emberi és a nemzeti kisebbségi jogok megvalósítása szempontjából Vajdaság Autonóm Tartomány legfontosabb jogszabálya a *Statútum/Alapszabály*, amelyet a Tartományi Képviselőház a 2009. december 14-én „végre elfogadott és hitelesített”²⁰. Ezzel a tartománynak az 1991. június 18-án kihirdetett, a tartományt „kiskorúsító” statútum után (18 évvel) új alapszabálya lett.

Újdonságot jelent, hogy a Statútum „jogaik és kötelességeik érvényesítésében egyenrangúaknak” nyilvánítja a tartományban élő szerbek, magyarok, szlovákok, horvátok, montenegróiak, románok, romák, bunyevácok és ruszinok, valamint a hagyományosan itt élő „nemzeti közösségeket” (6. szakasz), függetlenül azok számbeli nagyságától.

Ez a szakasz új fogalomként első ízben használja a „nemzeti közösségek” kifejezést, a 1991.

²⁰ (néz), h. gy.: *Életben a statútum*, Magyar Szó, 2009. december 15., 1. és 5. o. A Szerbiai Képviselőház 2009. november 30-án fogadta el a statútum-javaslatot, amit előzőleg 2008. november 14-én fogadott el a Tartományi Képviselőház (Egy lépés az alkalmazásig, Magyar Szó, 2009. december 9., 20. o.).

A Statútum 2010. január 1-jével lépett hatályba, miután a szerbiai Képviselőház 2009. december 30-án előzőleg elfogadta a Vajdaság Autonóm Tartomány hatásköreinek meghatározásáról szóló törvényt is (Elfogadták a statútumot, Magyar Szó, 2009. december 12., 1. és 4. o.). A szerbiai Alkotmánybíróság előtt a Statútum 70 szakaszából 53-nak, a törvény 91 szakaszából pedig 26 szakasz alkotmányosságának a felülvizsgálását kérelmezték (Statut Vojvodine, Danas, 2010. március 16., 5. o.).

évi tartományi statútum ugyanis még a „nemzetek és nemzetiségek” elevezést tartalmazta. Az új fogalom az itt élő közösségek „nemzeti egyenjogúságát” hivatott igazolni, legalábbis jogilag. Az „egyenrangú” nemzeti közösségek tételes nevesítése is első alkalommal szerepel Vajdaság legrangosabb jogszabályában. A *Vajdaság Autonóm Tartomány hatásköreinek meghatározásáról szóló törvény* azonban továbbra is a „nemzeti kisebbségek” elnevezést használja (pl. a 33., 38., 41., 62., 74. és 76. szakaszban).

1.2. Demográfiai mutatók és előrejelzések

Vajdaság Autonóm Tartomány (VAT) területe 21 506 négyzetkilométer, ami Szerbia területének csaknem egynegyede.

A lakosság, a háztartások és a lakások 2002. évi összeírásáról szóló (röviden: népszámlálási törvény)²¹ 4. szakasza tételesen felsorolja a begyűjtésre kerülő adatokat. Ide tartozik a nemzeti hovatartozásra és az anyanyelvre vonatkozó adat is.

A népszámlálásban részt vevő személy – a törvény 8/3 szakasza szerint – „nem köteles nyilatkozni a nemzeti hovatartozásáról, az összeírási ívnek pedig utasítást kell tartalmaznia erről”. Az összeíró, kiképző, ellenőrző vagy egyéb, az összeírással kapcsolatos munkát végző személy, aki az összeírás alanyától, annak akarata ellenére követeli, hogy a nemzeti hovatartozásáról nyilatkozzon, 900-tól 9 000 dinárig terjedő büntetésben részesül (26. szakasz).

A 2002. évi népszámlálás adatai szerint Vajdaságnak 2 031 992 lakosa volt. Ez Szerbia Köztársaság akkori összlakosságának 27,1%-a²² volt.

A természetes népszaporulat Vajdaságban negatív, mínusz öt ezrelék, s emiatt a tartomány lakossága a világ leginkább elöregedett lakossága közé tartozik. (A tartomány lakosságának a 21 százaléka 60 évnél idősebb. A magyaroknak viszont a 26 százaléka tartozik ebbe a kategó-

²¹ *Zakon o popisu stanovništva, domaćinstva i stanova u 2002. godini* (Megjelent a JSZK Hivatalos Közlönyének / „Sl. listu SRJ” 1999. december 25-i 74. számában, módosítva 21/01 számban.)

²² *Upoznajte Vojvodinu* (Ismerje meg Vajdaságot): http://www.vojvodina.gov.rs/index.php?option=com_content&task=view&id=100&Itemid=68

riába.²³) A természetes népszaporulat jelenlegi szintje nem elegendő a lakosság létszámának a fenntartására sem.

A vajdasági családok 34 százalékában csak egy gyerek van, 31 százalékában kettő, s mindössze 4,4 százalékában van három gyerek. Egy százaléknál kevesebb azoknak a családoknak az aránya, ahol háromnál is többször járt a gólya.

Ezek az adatok készítették arra a tartományt, hogy a költségvetésből több mint 600 millió dinárt fordítson a népszaporulat javítására. Serkenteni fogják a harmadik gyerek megszületését.²⁴

1.2.1. Folyamatos csökkenés

A magyarok képezik Szerbiában (és a Vajdaságban) a legnagyobb lélekszámú kisebbséget, ezért a magyar kisebbség a multikulturalizmus fontos eleme. A katolikus és a református valláshoz való tartozásuk miatt a magyarok Szerbiában kettős – etnikai és vallási – kisebbséget alkotnak.

1.2.1.1. 1910-ben 425 672 volt a vajdasági magyar lakos, vagyis az összlakosságban 28,1% volt a magyarok részvétele. Ez az arány 1941-ig meg is maradt azzal, hogy a magyarok száma időközben 456 770-re növekedett²⁵.

A magyarok számának és arányának változása a Vajdaságban (1910–1941)

1910	425 672	28,1%
1930	376 176	23,2%
1941	456 770	28,5%

1.2.1.2. A Vajdaságban a szocializmus negyven éve alatt Nyugat-Bácskában, valamint a Bánág közepső és déli részében húzódott erősebben össze a magyarság. A városok közül Újvidék, a tartományi központ gyorsan elszerbesedett, a

23 Ijesztően fogyunk, DunaTV / Vajdasági Magyar Demokrata Párt, HÍRLEVÉL VIII. évf. 183. szám, 2010. szeptember 13.

24 Negatív a természetes népszaporulat Vajdaságban, <http://www.vajdasagma.info/cikk.php?ar=vajdasag&id=10208>, 2010. május 15. [12:17], lásd még K. I.: Aggasztó demográfiai mutatók, Magyar Szó, 2010. május 21., 4. o.

25 Forrás: Kocsis Károly: magyar kisebbségek a Kárpát-medencében. In: Bihari Zoltán (szerk.): Magyarok a világban. Kárpát-medence. CEBA Könyvkiadó Budapest, 2000, 16. (Tátrai Patrik: A magyar kisebbségek demográfiai fejlődésének fő irányvonalai a kommunizmus évtizedeiben, Kisebbségi magyar közösségek a 20. században. Szerkesztette: Bárdi Nándor – Fedinec Csilla – Szarka László, Gondolat Kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2008, 312. o.)

magyarok aránya 10% alá csökkent, de a többi városi rangú településen is jelentős volt visszaszorulásuk (pl. Temerinben). 1990 körül a magyar etnikai terület Észak-Bácskára és Észak-Bánátra terjedt ki, a határtól egészen Temerinig nyúlt délre. A Tisza melléki tömbön kívül eső területeken azonban jelentősen felgyorsult a szórványosodás²⁶. Az 1991-es népszámlás szerint a Délvidéken 10 városban alkottak a magyarok helyi többséget (Szabadkán csak relatív többséget)²⁷.

A magyar nemzetiségűek száma és aránya a Vajdaságban (1941–1990)²⁸

1941	473 241	28,5%
1948	428 932	25,8%
1961	442 561	23,9%
1971	423 866	21,7%
1981	385 356	18,9%
1991	339 491	16,9%
2002	290 207	14,28% (Szerbiában + 3092 = 293 299 = 3,91%) ²⁹

1.2.1.3. A 2002-es népszámlás adatai szerint Vajdaság 2 031 992 lakosa közül 290 207 volt magyar, vagyis nemzetársaink Szerbia lakosságának 3,9 a tartomány lakosságának pedig 14,28%-át képezték. Önmagában már az a tény, hogy a magyarok aránya a tartomány összlakosságában 1950 óta (25,8%) csaknem megfelelődött (14,28%-ra esett) és továbbra is folyamatosan csökken, önmagáért beszél a vajdasági magyarok helyzetéről és a szerb állam irántuk való viszonyulásáról.

26 A szórványban élők helyzetéről lásd pld. Kocsis Árpád A kenyeret szerbül kell kérni (Magyar Szó, 2010. augusztus 2., 5. o.) és Ha egy család elmegy, az is veszteség (Magyar Szó, 2010. augusztus 9., 5. o.), továbbá Diósi Árpád: Öregedik a falu (Magyar Szó, 2010. augusztus 16., 5. o.) című írását.

27 A 4-es alatti kiadvány, 312. o. „Valamikor 45-50 vagy még ötven százalék fölötti arányú volt a magyar lakosság jelenléte. Most pedig 30-34 százalék él Szabadkán” (Kabók Erika: „Megindult a VMSZ marginalizálódása”, Magyar Szó, 2010. január 30., 14. o.)

28 Uo., 312. o.

29 Matuska Márton: Öregsünk és fogyunk, Magyar Szó, 2003. január 10., 8–9. o. és dr. Gábrity Molnár Irén: Népeségmozgás – térségünk jövőképe, Aracs – a délvidéki magyarság közéleti folyóirata, 2008. október 23., 9. o.

A 2002. évi népszámlálási adatok³⁰

nemzetiség	Szerbia Köztársaság											
	összesen		Közép Szerbia		Vajdaság Tartomány							
	2002		2002		1948		1961		1991		2002	
	absz. sz.	százalék	absz. sz.	százalék	absz. sz.	százalék	absz. sz.	százalék	absz. sz.	százalék	absz. sz.	százalék
összesen	7498001	100,00	5466009	100,00	1640757	100,00	1854965	100,00	2012517	100,00	2031992	100,00
albán	61647	0,82	59952	1,10	480	0,03	1995	0,11	2959	0,15	1695	0,08
bosnyák ¹	136087	1,82	135670	2,48	–	–	–	–	–	–	417	0,02
bolgár ²	20497	0,27	18839	0,34	–	–	–	–	–	–	1658	0,08
bunyevác ³	20012	0,27	246	0,00	–	–	–	–	21552	1,08	19766	0,97
montenegrói	69049	0,92	33536	0,61	29684	1,81	34782	1,88	44721	2,22	35513	1,75
cseh	2211	0,03	563	0,01	–	–	–	–	–	–	1648	0,08
goranac ⁴	4581	0,06	3975	0,07	–	–	–	–	–	–	606	0,03
horvát	70602	0,94	14056	0,26	13783	8,10	14531	7,84	74226	3,69	56546	2,78
jugoszláv	80721	1,08	30840	0,56	–	–	3711	0,17	168859	8,39	49881	2,45
macedón	25847	0,35	14062	0,26	9090	0,56	15190	0,82	16641	0,83	11785	0,58
magyar	293299	3,91	3092	0,06	428750	26,13	442561	23,86	340946	16,94	290207	14,28
muzulmán	19503	0,26	15869	0,29	1050	0,06	1630	0,09	6079	0,30	3634	0,18
német ⁵	3154	0,05	747	0,01	–	–	–	–	–	–	3091	0,16
orosz ⁶	2588	0,03	1648	0,03	–	–	–	–	–	–	940	0,05
roma	108193	1,44	79136	1,45	7585	0,46	3312	0,18	24895	1,24	29057	1,43
román	34576	0,46	4157	0,08	57999	3,53	57259	3,09	38832	1,93	30419	1,50
ruszin ⁷	15905	0,21	279	0,01	22082	1,55	24548	1,32	17888	0,89	15626	0,77
szerb	6212838	82,86	4891031	89,48	827296	50,42	1017717	54,86	1151353	57,21	1321807	65,05
szlovák	59021	0,79	2384	0,04	73442	4,48	73830	3,98	63941	3,18	56637	2,79
szlovén	5104	0,07	3099	0,06	7223	0,44	5633	0,30	2563	0,13	2005	0,10
ukrán ⁸	5354	0,07	719	0,01	–	–	–	–	2057	2,46	4635	0,23
vlah ⁹	40054	0,53	39953	0,73	–	–	–	–	–	–	101	0,00
egyéb	11711	0,16	6400	0,12	43183	2,63	27264	1,47	13341	0,66	5311	0,26
bizonytalan ¹⁰	107732	1,44	52716	0,97	–	–	–	–	11317	0,56	55016	2,71
régió ¹¹	11485	0,15	1331	0,02	–	–	–	–	2516	0,12	10154	0,50
ismeretlen	75483	1,01	51709	0,95	–	–	–	–	5966	0,29	23774	1,17

1. A korábbi években nem, csak 2002-től vezeték külön nemzetiségként

2. A tartományi összesítő táblázatban újonnan vezetett nemzetiség

3. Lásd a 2. sz. jegyzetet

4. Lásd az 1. sz. jegyzetet

5. Lásd az 1. sz. jegyzetet

6. Lásd a 2. sz. jegyzetet

7. Az 1948-as és az 1961-es népszámláláskor a ruszinokat és az ukránokat együtt mutatták ki

8. Lásd a 7. sz. jegyzetet

9. Lásd az 1. sz. jegyzetet

10. Bizonytalanok: nem nyilatkoztak vagy határozatlanok. 1981-ig a két csoportot külön-külön vezették.

11. A csoportba tartozók nemzetiségi helyett hovatartozást jelöltek meg. pl.: bácskai, vajdasági stb.

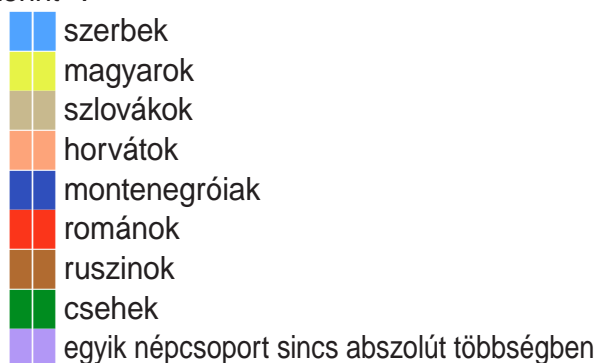
³⁰ Matuska, a 8-as alatt idézett írás.

A tartomány nagyobb lélekszámú etnikumai a következők:

Népesség ¹	
Népek	fő (százalék)
szerbek	1 321 807 (65,05)
magyarok	290 207 (14,28)
szlovákok	56 637 (2,79)
horvátok	56 546 (2,78)
jugoszlávok	49 881 (2,45)
montenegróiak	35 513 (1,75)
románok	30 419 (1,50)
romák	29 057 (1,43)
bunjevácok	19 766 (0,97)
ruszinok	15 626 (0,77)
macedónok	11 785 (0,58)
ukránok	4 635 (0,23)
Egyéb	55 097 (2,71)
Nem nyilatkozott	55 016 (2,71)

A Vajdaság etnikai térképe a 2002-es adatok szerint³¹.

Vajdaságban továbbá élnek még albánok, mu-

zulmánok, németek, sokácok és szlovénok is. A lakosság vallási összetétele követi az etnikai struktúrát³².

1.2.1.4. Az 1991. évi népszámlálási adatokhoz viszonyítva a magyarok száma 2002-ig 49 284-el, illetve 15%-kal csökkent. Ennek az okai nincsenek eléggé feltárva, de ehhez mindenképpen hozzájárult az alacsony szaporulat és főként a fiatalok elvándorlása, valamint az asszimiláció különböző formái. Egy ekkora létszámú őshonos kisebbségnek azonban kijár a valódi nemzeti kisebbségi autonómiára való jog. Szerbiában azonban a kettős mérce érvényesül: a koszovói szerbeknek jár a tényleges autonómia, a szerbiai kisebbségeknek viszont nem.

A becslések szerint az elvándorlás, beolvadás, vegyes házasságok, alacsony születésszám, elhalálkozás következtében a magyarság jelenlegi száma 274 070-re becsülhető. Tehát ennyi magyar van most a Vajdaságban, vagyis 16 137-tel kevesebb, mint 2002-ben. A demográfusok szerint még ez is optimista becslés³³.

Az előrejelzések szerint 2022-ben már 200 000-es, 2032-ben pedig 150 000-es kisebbségben leszünk. Ezzel összhangban, a községekben is fogy a magyar lakosság. Példaként említhetjük Újvidéket: 1991-ben 20 245 magyar volt a községben, 2002-ben már csak 15 687, míg

³² Lásd a 2-es jegyzetben megjelölt honlapon.

³³ A szakemberek megállapították, hogy legutóbbi (2002. évi) népszámlálás óta évente mintegy 4311 fővel csökken a vajdasági magyarság száma (Tómosz Margaréta: Még mindig fogyunk, Magyar Szó, 2010. március 20., 18. o., és ljesztően fogyunk, DunaTV/Vajdasági Magyar Demokrata Párt, HÍRLEVÉL VIII. évf. 183. szám, 2010. szeptember 13.). Ha ez így van, akkor ez azt jelenti, hogy a nyolc év alatt 34 488-al csökkent a vajdasági magyarok száma és most mindössze 255 719-en vagyunk.

A Magyar Szó napilap 2010. október végi internetes körkérdésére (Foglalkoztatja Önt a kivándorlás gondolata?) válaszoló olvasóink többsége vagy elment már Szerbiából (21,7 százalék), vagy fontolgatja azt (38,7 százalék), míg a válaszadók nem egész 40 százaléka vallotta azt, hogy nem fordult meg fejében az elvándorlás gondolata (Halász Enikő: Időben szóltunk Magyar Szó, 2010. November 1., 4. o.).

Máriás Endre írása (A perspektíva-teremtés stratégiája, Magyar Szó, 2010. november 13.) „a magyarországi felsőoktatási intézményekben tanuló vajdasági magyar fiatalok kilencven százalékát komolyan foglalkoztatja az elvándorlás gondolata, az itthon tanulóknak pedig csaknem hetven százalékát”. Ugyanakkor „a munkahelyek jelentős részét térségünkben mind a mai napig párttagságok, érdekek, összeköttetések alapján osztják ki”.

³¹ Uo.

a község lakosainak száma 265 464-ről 299 294-re emelkedett³⁴. Temerinben 2009-ben 56 keresztelés és 152 egyházi temetés volt³⁵.

A demográfusok szerint „ha egy közösség lélekszáma 300 000 alá süllyed, akkor az elveszik”, Pásztor István, a Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) elnöke viszont azt ígéri, hogy „ez az itt élő magyarsággal nem fog megtörténni”³⁶. Reméljük, hogy neki lesz igaza.

Vajdaság Autonóm Tartomány községei³⁷

1.2.2. A vajdasági községek lakosainak nemzetiségi összetétele

Vajdaság 45 községe (Újvidék várossal együtt) közül 41 – a helyi önkormányzatról szóló törvény kritériumai értelmében – többnemzetiségűnek számít. Ezek lakosságának a nemzeti összetétele a 2002. évi népszámlálás alkalmával a következő volt³⁸:

34 Badis Róbert: *Hányan is vagyunk?*, Magyar Szó, 2007. május 19., 20., Hétvége, II. o.

35 G. B.: *Fogyatkozik a temerini magyarság*, Magyar Szó, 2010. január 5., 6. o.

– Amíg Szerbia lakossága folyamatosan fogy, addig a vajdasági magyarság száma valószínűleg nem csökkent számottevően a legutóbbi, 2002-es népszámlálás óta. Dr. Gábrity Molnár Irén, a Magyarországi Tudományos Társaság elnöke 2010. március 13-án a Pannon RTV-nek elmondta: a magyarság száma stagnál, sőt az elmúlt években valamelyest növekedő tendenciát mutat. A magyarság elszegényedése és a fiatalok eltolódó gyermekvállalása negatív módon hat a lakosság számára, csökkent viszont a kivándorlás. Az előzetes várakozásokkal ellentétben ugyanis a vízumkényszer eltörlésével nem nőtt a külföldre költöző családok száma. Emigráció helyett az ingázók száma növekedett, sokan az Európai Unió területén vállalnak munkát, állandó lakhelyük viszont Vajdaság területén van (<http://www.vajdasagma.info/cikk.php?ar=vajdasag&id=9923>). A Magyar Szónak adott nyilatkozatában (lásd a 14-es jegyzetben) dr. Gábrity viszont a következőket mondta: „Nem indokolt azt állítani, hogy megállt a magyarok létszámcsökkenése, vagy hogy növekedett volna, bár az elvándorlási hajlam mérséklődött.”

Dr. Gábrity legutóbb azt nyilatkozta, hogy „az optimista becslések szerint a délvidéki magyarság lélekszáma 280 000, a pesszimisták szerint csupán 250 000” (Kabók Erika: *mennyien vagyunk?*, Magyar Szó, 2010. november 20., 1. és 14. o. Lásd még Badis Róbert: *Itt maradunk? Megmaradunk?* című írását (Magyar Szó, 2010. december 18. 18. o.)

– Az öngyilkossági kísérletek számának tekintetében Szabadka még mindig vezető helyen áll Vajdaságban. Időnként ez a szám csökken, majd újra megnövekszik, de a téli hónapok alatt mindenképpen emelkedő tendenciát mutat, ilyenkor akár egy-két öngyilkossági kísérlet is előfordulhat naponta, legalábbis ennyiről tudnak a kórház pszichiátriáján.

A katolikus és a pravoszláv karácsony közötti időszakban tizenkét személy kísérelt meg öngyilkosságot Szabadkán, és mintegy ötvenen kértek segítséget a Szabadkai Közkórház pszichiátriái osztályán (Stojanovity Lúdia: *A magyarok betegsége*, Magyar Szó, 2011. február 1., 1. és 7. o.)

36 '56-os megemlékezés – Pásztor István: *A nemzeti maximum programját szorgalmazzuk*, <http://www.vajma.info/universal.php?rovat=cikk&ar=vajdasag&id=7565>, 2008. október 22.

37 A zárójelben lévő községek magyar neve nem szerepel az MNT Nyelvhasználati Bizottsága által összeállított helységnevélistán (<http://vojvodinaportal.com/hu/book/export/html/11>).

38 *Centar za regionalizam: Vodič za bolje i kvalitetnije ostvarivanje manjinskih prava na lokalnom nivou*, Novi Sad, 2009. szeptember 15., 13. és 14. o.

Sor- szám	KÖZSÉG	ÖSSZLAKOSSÁG	NEMZETI KI- SEBBSÉGEKHEZ TARTOZÓK SZÁMA	%
1.	Ada	18.994	15.297	80,54
2.	Alibunár	22.954	8.711	37,95
3.	Apatin	32.813	10.384	31,65
4.	Antalfalva	27.890	17.775	63,73
5.	Bács	16.268	7.743	47,60
6.	Becskerek	132.051	26.168	19,82
7.	Bégaszentgyörgy	20.399	7.038	34,50
8.	Beocsin	16.086	4.230	26,30
9.	Csóka	13.832	8.091	58,49
10.	Fehértemplom	20.367	3.652	17,93
11.	Hódság	35.582	4.455	12,52
12.	Indija	49.609	5.211	10,50
13.	Kanizsa	27.510	24.964	90,75
14.	Karlóca	8.839	1.422	16,09
15.	Kikinda	67.002	12.964	19,09
16.	Kishegyes	13.494	8.008	59,34
17.	Kevevára	36.802	7.098	19,29
18.	Kúla	48.353	13.325	27,61
19.	Magyarcsernye	12.705	3.478	27,38
20.	Óbecse	40.978	22.423	54,71
21.	Palánka	60.966	10.703	17,56
22.	Pancsova	127.162	22.279	17,52
23.	Pázova	67.576	10.075	14,91
24.	Petróc	14.681	10.412	70,92
25.	Síd	38.973	7.210	18,50
26.	Szabadka	148.401	102.330	68,96
27.	Szenttamás	17.855	5.127	28,71
28.	Szécsány	16.377	4.050	24,73
29.	Temerin	28.275	9.284	32,83
30.	Titel	17.050	1.883	11,04
31.	Topolya	38.245	24.912	65,14
32.	Törökbecse	26.924	7.119	26,44
33.	Törökkanizsa	12.975	4.884	37,64
34.	Újvidék – város	299.294	48.366	16,16
35.	Ürög	12.329	1.670	13,55
36.	Verbász	45.852	10.025	21,86
37.	Versec	54.369	12.337	22,69
38.	Zichyfalva	13.377	5.406	40,41
39.	Zenta	25.568	21.895	85,63
40.	Zombor	97.263	30.140	30,99
41.	Zsablya	27.513	3.153	11,46

A táblázat alapján megállapítható, hogy a vajdasági községek közül csak Ópáva (Opovo), Sremska Mitrovica, Ruma és Pećinci nem tartozik a többnemzetiségű községek közé.

1.2.3. A magyar közösség demográfiai megosztása

Pásztor Bálint, a Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) parlamenti képviselője 2010. április végén azt nyilatkozta, hogy a szerb kormány „bármely rendes csütörtöki ülésén egy tollvonással módosíthatná a közigazgatási körzetekről szóló rendeletét”, amellyel 1992-ben Adát, Zentát és Magyarkanizsát a nagykikindai körzethez csatolták³⁹.

Pásztor nyilatkozatának az apropója, hogy Vladimir Ilić, az észak-bánáti körzet vezetője kijelentette: „Amíg meg nem változtatják az alkotmányt, addig Ada, Zenta és Magyarkanizsa biztosan a nagykikindai körzethez fog tartozni. Szavai szerint ezt a fenti községek vezetői is tudják.”

A három említett magyar többségű község lakosainak kálváriája 1992 óta tart, amikor a szerb kormány rendeletet hozott a közigazgatási körzetekről, illetve „a minisztériumok és a különálló szervezetek feladatainak a székhelyükön kívüli ellátásáról”. A rendelet Szerbia Hivatalos Közlönyének 1992. évi 3. számában jelent meg, majd 1995-ig még négyszer változtatták.

Az ominózus rendelet lényege, hogy a három észak-bácskai községet – kiragadva azokat az addigi természetes etnikai, gazdasági, valamint földrajzi környezetből és nem utolsósorban ökológiai egységből – az észak-bánáti körzetbe csatolták, amelynek a közigazgatási központja Nagyikinda. Ennek csakis politikai okai lehettek, mert ennek a rendeletnek már akkor nem volt egyetlen ésszerű indoka.

A politikai ok pedig bizonyára az volt, hogy megosszák az akkor még erős tömböt alkotó magyarságot, amelyhez még Kishegyes, Szabadka és Topolya is tartozott. Nemcsak a választások miatt, ahogyan egyesek állítják (vagyis hogy minél kevesebb magyar kerüljön be a parlamentbe, mivel akkor nem listás választások voltak, hanem konkrét emberekre kellett szavazni), hanem a magyar közösség politikai, gazdasági, művelődési és egyéb megosztása és leépítése miatt

is. (Ugyanezt tették a bosnyákokkal, ahol a hat sandžaki bosnyákok által lakott községet két közigazgatási körzetre osztották – a raškaira és a zlatiborira –, valamint hasonló történt a Preševovölgyi albánokkal is.⁴⁰)

Ennek a konkrét következménye az lett, hogy ettől kezdve az adai, zentai és magyarkanizsai lakosok a különböző jogukat (egészségügyi és nyugdíjbiztosítás, szociális juttatások, járművek nyilvántartásba vétele stb.) csak Nagyikindán valósíthatják meg. Ez megdrágította és bonyolultta tette ezeknek a jogoknak az érvényesítését (az oda-vissza utazások miatt is), hogy a nemzeti kisebbségi jogokat ne is említsük. Ezt követően pedig folyamatosan születettek törvények, amelyek ezt a körzetfelosztási logikát követték.

A vitatott rendelet nemcsak hogy megkeseríti az érintett községek magyar, hanem a terület minden más nemzetiségű lakójának az életét, de az egész terület fejlődését is akadályozza, mert nem teszi lehetővé, illetve ellehetetleníti számukra, hogy a különböző fejlesztési pénzekre és európai projektumokra pályázzanak.

A szerb kormány ezt a jogszabályt utóbb a közigazgatási körzetekről szóló rendelettel váltotta fel, amely a Hivatalos lap 2006. február 27-i 15. számában jelenet meg⁴¹. (Nem felel meg tehát a valóságnak, hogy a rendelet még 1992 óta nem változott, csak éppen nem a szükséges irányba.)

Az elmúlt években többször aláírásgyűjtésre is sor került, azonban „a szerb kormány hallani sem akart arról, hogy a közigazgatási körzethatárokról szóló rendeletet módosítsa”.

Az Európa Tanácsnak a *nemzeti kisebbségek védelméről szóló 1995. évi keretegyezménye* viszont arra kötelezi a csatlakozott államokat, amelyek közé Szerbia is tartozik, hogy „tartózkodjanak olyan intézkedések meghozatalától, amelyek a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek által lakott területeken az arányokat megváltoztatják és arra irányulnak, hogy korlátozzák azon jogokat és szabadságokat, melyek a jelen Keretegyezménybe foglalt elvekből származnak” (16. szakasz).

⁴⁰ Uo.

⁴¹ Uredba o upravnim okruzima /Rendelet a közigazgatási körzetekről, megjelent Szerbia Hivatalos Közlönyének / „Sl. glasnik RS” 2006. február 27-i 15. számában

³⁹ Diósi Árpád: *Új alkotmány helyett politikai akarat, Magyar Szó, 2010. április 29., 5. o.*

A 2006. évi rendelet értelmében is Ada, Csóka, Magyarkanizsa, Nagyikinda, Törökkanizsa és Zenta továbbra is az észak-bánáti körzethez tartozik, amelynek a székhelye Nagyikinda. Az észak-bácskai körzetet Kishegyes, Topolya és Szabadka alkotják, aminek a székhelye Szabadka.

Ez azt jelenti, hogy az új, magát demokratikusnak nevező hatalom sem mutatott eddig hajlandóságot, hogy a vajdasági magyarságra nézve politikailag káros és az asszimilációt ösztönző rendeletet megváltoztassa. Pedig megtehetette volna, ha lett volna erre politikai akarat, akár egy tollvonással is, ahogyan Pásztor Bálint is mondja.

Igaz, a bíróságok és az ügyészségek székhelyéről és területéről szóló 2008. december 22-i törvény értelmében a szabadkai alpbírósághoz tartoznak a volt adai, topolyai és zentai bíróságok is, valamint a zentai szabálysértési bírósághoz tartozik Ada, Csóka és Magyarkanizsa is. De vajon nem ez lehetett e községi bíróságok megszűnésének az ára?

A gazdasági kamaráról szóló 2009. évi törvény⁴² szerint a szabadkai székhelyű regionális gazdasági kamarához tartoznak most már Ada, Magyarkanizsa, Kishegyes, Topolya, Szabadka és Zenta, a nagyikindaihoz pedig Csóka, Törökkanizsa és Nagyikinda. Ehhez igazodik a szabadkai székhelyű Gazdasági Bíróság területe is.

Mindez azonban nem elegendő a miloševići körzethatárok lebontásához, mert a lényeg nem változott: a három község közigazgatásilag továbbra is Nagyikindához tartozik. Most kíváncsian várjuk elfogadja-e a kormány a magyarkanizsai községi tanács megismételt (2010. március 2-i) javaslatát, amellyel kérte, hogy a község az észak-bácskai statisztikai körzetbe nyerjen besorolást⁴³.

A kormány a saját maga által hozott rendeletet bármikor megváltoztathatja. Ehhez nem szükséges a szerb parlament véleményének még a kikérése sem. Az alkotmányváltoztatásnak pedig ehhez éppen nincsen semmi köze. „De a szerb kormány nem akar magyar többségű körzetet. Ha ugyanis a három bácskai községet (Magyarkanizsa,

Zenta, Ada) a szabadkai székhelyű észak-bácskai közigazgatási körzethez csatolnák, abban a magyarok aránya a jelenlegi 43,5 százalékról 53-ra emelkedne. Ez már alapul szolgálhatna az észak-bácskai területi autonómiához” – írja Ágoston András is a Fanyalgás című írásában⁴⁴.

A problémának tehát nemcsak „gyakorlati” vonatkozásai vannak, mint ahogyan Pásztor Bálint 2010. április 13-i parlamenti felszólalásában elmondta⁴⁵, de nemzeti kisebbségi és politikai vetületei is. Ezért nem világos, hogy a VMSZ képviselői miért a szerb képviselőházban lamentálnak „több mint 20 felszólalásban” arról, hogy „a kormány mikor kezd el gondolkodni a rendelet megváltoztatásáról”⁴⁶, és miért nem közvetlenül a kormánytól követelik erélyesen, hogy vessen már véget ennek a 18 éve tartó hátrányos helyzetnek? Vagy miért nem teszi ezt a VMSZ elnöke Boris Tadić köztársasági elnöknel, amikor vele tárgyal? Vagy úgy tartják, hogy a struccpolitika célravezetőbb? Van-e egyáltalán súlya a Vajdasági Magyar Szövetségnek és képviselőinek, ha valamilyen nemzeti közösségi jogot kell érvényesíteni?

Fel kell szólítani a szerb kormányt, hogy rövid időn belül változtassa meg a saját rendeletét. Amennyiben ez nem történik meg, a magyar képviselőknek, akik közül egy az Európa Tanácsban is jelen van, kötelessége értesíteni ezt a nemzetközi szervezetet, hogy Szerbia nem tartja tiszteletben az általa is aláírt Keretegyezményt. Úgyszintén nyomtatékosan követelniük kellene az észak-bánáti körzet vezetőjének a mielőbbi menesztését.

A Szerbiai Képviselőház 2010. május elején elfogadta a regionális fejlesztési törvény módosításáról szóló indítványt. A parlament Mladan Dinkić gazdasági és regionális fejlesztési miniszter megelőlegezett ígérete nyomán elfogadta a Vajdasági Magyar Szövetség módosítási javaslatát, amelynek értelmében Ada, Magyarkanizsa és Zenta községeknek az észak-bácskai fejlesztési régióhoz kellene tartozniuk. A szerb kormány július 2-i ülésén fogadta el a törvényre vonatkozó statisztikai egységek nomenklatúrájáról szóló ha-

42 *Zakon o privrednim komorama* megjelent Szerbia Hivatalos Közlönyének / „Sl. glasnik RS” 2001, november 23-i 65. számában, módosítva a 36/09 számban.

43 Miskolci Magdolna: Bánátból vissza Bácskába, *Magyar Szó*, 2010. március 3., 1. és 5. o.; dió: Vissza Bácskához: *Magyar Szó*, 2010. április 8., 1. és 4. o.

44 Vajdasági Magyar Demokrata Párt, *HÍRLEVÉL*, 2010. április 29.

45 Pásztor Bálint: A nyelvhasználati törvény módosításáról és a körzethatárokról, 2010. április 13, <http://www.pasztorbalint.rs/index.php/start/show/1263/hu>

46 Lásd a 20-as alatti írásban.

tározatot. A szóban forgó kormányrendelet azonban nem irányozta elő a fejlesztési régiók módosítását, vagyis az előbb említett három község továbbra is az észak-bánáti fejlesztési körzethez tartozik. Pásztor Bálint, a VMSZ képviselője a Magyar Szó napilapnak kijelentette, hogy semmi esetre sem hagyják annyiban a dolgot⁴⁷.

Most a vita akörül bonyolódik, hogy mi a „statisztikai régió”, „fejlesztési régió”, „fejlesztési térség”, „közigazgatási körzet”. *Nikola Latinović*, a

statisztikai egységek nomenklatúrájáról szóló határozat tervezetének kidolgozója kijelentette: – Amennyiben valaki módosítani szeretné a statisztikai térségeket, illetve azok határait, akkor először a közigazgatási körzetekről szóló rendeletet kellene módosítani⁴⁸. Vagyis: *circulus vitiosus*. A magyar közösség viszont demográfiailag továbbra is megosztott...⁴⁹

48 P. E.: Itt Bácska, ott Bánát, *Magyar Szó*, 2010. július 15., 5. o. és dió: A közigazgatási körzet nem azonos a fejlesztési térséggel, 2010. július 15., 5. o.

49 Pásztor István, a Vajdasági Magyar Szövetség elnöke 2010. szeptember 15-én Boris Tadić szerb államfővel találkozott Belgrádban. A tárgyalásra Tadić kezdeményezése nyomán került sor. Pásztor a 2010. szeptember 16-án Szabadkán megtartott sajtótájékoztatón elmondta, hogy érintették, többek között a körzethatárok problematikáját.

– Abban állapodtunk meg, hogy még az idén módosítani fogjuk ezt a számunkra fájdalmas kormányrendeletet. Ennek függvényében bizonyos Tisza menti községek visszakerülnek a szabadkai közigazgatási körzetbe. Ez nemcsak a körzethatárok és az emberek mindennapjai miatt fontos, hanem többek között a statisztikai régiók és a jövőbeni európai uniós fejlesztések szempontjából is jelentős. Ebben a témában, úgy tűnik, partnerei vagyunk egymásnak Tadićtyal. Ne feledkezzünk meg róla, hogy a körzethatárok módosítása része a két évvel ezelőtt megkötött koalíciós megállapodásnak. A VMSZ már az elkövetkező napokban összegyűjti a körzethatárok módosításához szükséges kormányrendelet szempontjából fontos dokumentumokat – összegezte Pásztor [P. E.: Az idén módosul(hat) a körzethatárokra vonatkozó rendelet, *Magyar Szó*, 2010. szeptember 17., 1. és 5. o.]. Lásd még Halász Gyula: Pörgős hetek, *Magyar Szó*, 2010. szeptember 25., 14. o. és Horváth Ágnes: Mi bácskaiak vagyunk!, 2010. szeptember 25., 16. o.

47 Pesevszki Evelyn: Bácska és Bánát között, *Magyar Szó*, 2010. július 14., 1. és 5. o.